

IMIGRACIJE IN TRG DELA V SLOVENIJI: OD PRISELJEVANJA SODRŽAVLJANOV DO ZAPOSLOVANJA TUJCEV

Immigration and the Labour Market in Slovenia: from Immigration of Citizens to the Employment of Foreigners

1. Uvod

Mednarodne oziroma meddržavne migracije so eno izmed tistih področij, ki že od nekdaj pritegujejo veliko pozornosti različnih strokovnih disciplin in hkrati zbujaajo zelo različne odzive tako na emigracijskih kot tudi na imigracijskih območjih. Na obeh straneh selitvenih tokov delujejo številne zapletene silnice na dejanske in potencialne migrante, na osnovi katerih se oblikujejo odločitve o migriranju, bruto in neto tokovi migrantov, pa tudi različne migrantske skupnosti. Te silnice so tako močne, da ustvarjajo številna gibanja v zelo različnih smereh, kljub izraziti reguliranosti samih mednarodnih migracij. Državna regulacija poskuša največkrat usmerjati in selekcionirati migrante, pogosto pa se zadovolji z njihovim omejevanjem. Vendar je pri slednjem redko uspešna, saj se legalni migracijski tokovi lahko zelo hitro spremenijo v ilegalne.

Slovenija je bila v preteklosti močno vključena v mednarodne in meddržavne migracije. To velja tako za obdobje, ko je bila sestavni del različnih držav, kakor tudi za obdobje po njeni osamosvojitvi leta 1991. V prvem obdobju je bila večinoma razdeljena med različne večje upravne teritorialne enote takratnih držav, ali pa je bila celo razkosana in kot taka sestavni del več držav. Celo po 2. svetovni vojni, ko so nastale osnove za njene današnje meje, je bilo treba počakati do priključitve cone B – Svobodnega tržaškega ozemlja Jugoslaviji leta 1954 in je še zmeraj treba čakati na nepojasnjeno razmejitev med Slovenijo in Hrvaško v Istri, da bi lahko govorili o Sloveniji, kakor jo poznamo danes. Vendar je bila takratna jugoslovanska republika Slovenija nato še več kot tri in pol desetletja sestavni del druge Jugoslavije, v kateri je bil del mednarodnih migracij sestavni del notranjih migracij. Vse attribute državnosti je Slovenija pridobila šele leta 1992. Zato lahko šele od takrat naprej govorimo o naših zunanjih migracijah kot o celovitih meddržavnih migracijah.

Velike zgodovinske spremembe v zadnjih nekaj več kot sto letih na ozemlju poseljenem s Slovenci so še dodatno zapletle že sicer zapleteno problematiko mednarodnih in meddržavnih migracij. Te spremembe in zelo pozno oblikovanje kolikor toliko zaokrožene slovenske države povzročajo, da se moramo pri študiju naših zunanjih migracij večinoma opirati na ocenjevanje statističnih podatkov in na demografske analitične metode (Malačič 2004, 478–479). Zato so statistični podatki manj popolni in podrobni, naše poznavanje migracijskih procesov pa bolj pomanjkljivo. Ne glede na te omejitve nam ocenjeni podatki o neto emigracijah z ozemlja današnje Slovenije v obdobju 1891–1940 kažejo, da je Slovenija v tem obdobju spadala med evropske države z največjo neto emigracijo (Malačič 1993, 190). Sledila je 2. svetovna vojna s še večjim in bolj usodnim vplivom na migracije, prevlado vojaških in političnih dejavnikov ter utemeljitvijo slovenske državnosti v širših jugoslovanskih okvirih.

Za obdobje 1945–1953 je značilna bela lisa slovenskih zunanjih migracij (Malačič 1991, 300–302), saj nimamo na voljo nobenih podatkov. Po tem obdobju pa imamo v Sloveniji sorazmerno dobre statistične podatke o zunanjih migracijah, ki so do leta 1991 razdeljene na medrepubliške in tuje, po letu 1991 pa oboje

dr. Janez MALAČIČ, red. prof.
Univerza v Ljubljani
Ekonomska fakulteta

Izvleček

UDK: 331.103:314.143(497.4)

Slovenija je bila v preteklih desetletjih močno vključena v mednarodne in meddržavne migracije. Najbolj pomembne so bile ekonomske migracije. Po osamosvojitvi Slovenije so se namesto sodržavljanov začeli priseljevati tuji delavci. Država je sprejela dva zakona o zaposlovanju tujcev, povpraševanje po delu tujcev pa je ves čas veliko in se še povečuje. Tuji opravljajo slabše plačana, težka in manj privlačna dela v slabih delovnih razmerah. Gospodarske razmere in sedanja gospodarska struktura v Sloveniji bosta še nekaj časa zagotavljali nadaljevanje omenjenih značilnosti dela tujcev na slovenskem trgu dela. Potrebno bi bilo dvigniti tehnološko razvitost gospodarstva ter raven znanja, izobrazbenosti, usposobljenosti in talenta tujcev, ki jih sprejemamo na našem trgu dela. *Ključne besede:* trg dela, Slovenija, imigracije, zaposlovanje tujcev

Abstract

UDC: 331.103:314.143(497.4)

Slovenia was an important player in international migration in the last fifty years. The most important were the economic migrations. Since the independence of the country, the southeast to northwest migration stream has transformed the process of immigration of citizens into the employment of foreigners. In Slovenia, two laws on the employment of foreigners have passed Parliament. The demand for foreign labour has been high and increasing. However, most foreigners work in hard, less attractive and low paid jobs. The situation will continue into the future for quite a long time. Nevertheless, Slovenia needs improvement at the technological level of the economy as well as more highly skilled foreign workers. *Key words:* labour market, Slovenia, immigration, employment of foreigners.

JEL: J11, J61

postanejo meddržavne migracije. Ti podatki nam kažejo, da je imela Slovenija v petdesetih letih še negativen saldo zunanjih migracij. Že v naslednjem desetletju pa je doživela migracijsko revolucijo in se spremenila iz klasične emigracijske v imigracijsko državo (Malačič 1991, 310–311).

V zadnjih nekaj več kot 50 letih so bili za slovenske zunanje migracije najpomembnejši ekonomski dejavniki. Drugi dejavniki so bili šibkejši in so se okrepili le občasno. Tipičen primer so politični dejavniki, ki so spodbujali ilegalne migracije še v petdesetih letih in povzročili negativen selitveni saldo v letih 1991 in 1992. Dominacija ekonomskih dejavnikov pa ne skriva v sebi nič drugega kot odločilen vpliv razmer na trgu dela na migracijske tokove v Sloveniji. Neke vrste kvazi trg dela je deloval v Sloveniji že v obdobju samoupravnega socializma od petdesetih let prejšnjega stoletja do razpada druge Jugoslavije, po osamosvojitvi Slovenije pa se je postopoma vzpostavil normalen kapitalistični tržni sistem z vsemi trgi, vključno s trgom dela.

Velike politične, ekonomske in družbene spremembe v Sloveniji v začetku devetdesetih let so omogočile, da lahko podrobneje analiziramo problematiko imigracij in trga dela v Sloveniji. Našo obravnavo bomo v tem besedilu razširili na obdobje približno zadnjega pol stoletja. Težišče pri tem bo na obdobju samostojne slovenske države, socialistično obdobje pa bomo obravnavali manj podrobno, čeprav so se že takrat začeli mnogi procesi, ki potekajo še danes. Že sedaj pa lahko zapišemo, da je možno celotno problematiko strnjeno povzeti s stavkom »od priseljevanja sodržavljanov do zaposlovanja tujcev«.

Besedilo se po tem uvodu nadaljuje s točko Imigracije sodržavljanov. Tretja točka ima naslov Tujci in ekonomski imigranti v samostojni Sloveniji. Naslednji dve točki obravnavata zaposlovanje tujcev v Sloveniji v obdobjih 1992–2000 in 2001–2006. Šesta točka je posvečena trgu dela ter zaposlenosti in brezposelnosti imigrantov/tujcev v Sloveniji, nakar sledita še sklep ter seznam literature in virov.

2. Imigracije sodržavljanov

V obdobju druge Jugoslavije (v zadnjih desetletjih SFRJ) so potekale med njenimi federalnimi enotami zelo intenzivne migracije, saj je skupna država načeloma zagotavljala svobodna migracijska gibanja ali tudi prost pretok oseb, kot bi rekli v bolj modernem jeziku. Ta trditev pa v celoti velja šele za obdobje od petdesetih let do razpada SFRJ leta 1991, saj je pred tem tudi naša takratna država posnemala nekatere značilnosti planiranja v Sovjetski zvezi, kjer so administrativno usmerjali migracije, še posebej kvalificiranih in visoko izobraženih delavcev. Jugoslavija se je po razhodu s Sovjetsko zvezo od drugih socialističnih držav razlikovala tudi po tem, da je postopoma odprla meje in se vključila v mednarodne migracijske tokove. Vzhodna Evropa je imela v tem obdobju zaprte meje in razen v nekaj kriznih obdobjih praktično ni sodelovala v mednarodnih migracijah (Malačič 2002, 116–119).

Znotraj Jugoslavije so potekali številni medrepubliški (mednarodni) migracijski tokovi v različnih smereh. Večinoma so jih povzročale razlike v gospodarski razvitosti, na katere so se navezovali drugi dejavniki, npr. privlačne sile velikih mest, še posebej Beograda, ki so segale čez republiške meje. Za Slovenijo je bil najpomembnejši migracijski tok od jugovzhoda (JV) proti severozahodu (SZ). Ta tok je potekal iz manj razvitih delov v najbolj razvite dele takratne Jugoslavije. Čeprav že od Ravensteina (1889) dalje vemo, da ima vsak migracijski tok svoj nasprotni tok, je pri navedenem konkretnem toku v obdobju 1955–1991 prevladovala neto usmerjenost proti SZ. Ekonomske privlačne sile Slovenije in razvitejših delov sosednje Hrvaške so presegle vplive številnih delitev, ki že tisočletja potekajo na Balkanu na ozemlju naše bivše države, npr. po verski, nacionalni in ideološki pripadnosti, po pisavi itd. (Malačič 2000, 590).

Neto migracije Slovenije s preostalimi republikami v Jugoslaviji so bile pozitivne v celotnem obdobju 1955–1989. Po posameznih petletjih tega obdobja se je povprečna letna stopnja neto migracij gibala v razponu med 1,0 v prvem petletju in 4,2 ‰ v petletju 1975–1979 (Malačič 2000, 591). V desetletju 1971–1981 so imigracije v Sloveniji prispevale četrtnino prirastka prebivalstva, kar je znašalo povprečno 9,1 ‰ na leto (Malačič 1983, 229). Praktično vse migracije so bile iz drugih jugoslovanskih republik, saj so bile neto migracije Slovenije s tujino po uradnih podatkih minimalne in bolj ali manj izravnane.

Najlepše nam priseljevanje sodržavljanov v Slovenijo v obravnavanih 35 letih pokažejo izbrani popisni podatki za obdobji 1958–1961 in 1976–1981, zbrani v tabeli 1. Tabela prikazuje povprečno letno število in stopnjo neto migracij Slovenije z republikami in avtonomnimi pokrajinami (AP) SFRJ. Srbija je pri tem razdeljena na ožje območje ter AP Vojvodino in Kosovo.

Tabela 1: Povprečne letne neto migracije Slovenije s preostalimi enotami SFRJ v obdobju 1958–1961 in 1976–1981

Republike in AP	Neto migracije Slovenije			
	1958–1961		1976–1981	
	Število	‰	Število	‰
Bosna in Hercegovina	809	0,5	2442	1,3
Črna Gora	–16	0,0	110	0,1
Hrvaška	1583	1,0	956	0,5
Makedonija	51	0,0	125	0,1
Srbija (ožje)	–7	0,0	503	0,3
Vojvodina	3	0,0	153	0,1
Kosovo	31	0,0	193	0,1
Skupaj	2454	1,6	4482	2,5

Vir: Popis prebivalstva (1961) Malačič (2006, 152), SGJ (1980, 413).

V prvem izmed obravnavanih obdobj so bile naše neto migracije s Črno Goro in ožjim območjem Srbije še rahlo negativne, največje pa so bile s sosednjo Hrvaško. V drugi polovici sedemdesetih let je bilo neto priseljevanje soderžavljanov v Slovenijo največje. Vrednosti so se znatno povečale pri vseh enotah z izjemo Hrvaške, pri kateri se je vrednost razpolovila v primerjavi s prejšnjim obdobjem, čeprav ostaja Hrvaška še zmeraj na drugem mestu. Na prvem mestu pa se je utrdila Bosna in Hercegovina kot najpomembnejše območje priseljevanja v Slovenijo.

Imigracije soderžavljanov pa ne pojasnijo celotnega dogajanja na področju zunanjih migracij Slovenije v obdobju 1955–1991. Zato si na kratko oglejmo še migracije s tujino. Po uradnih podatkih slovenske statistike so bile neto migracije Slovenije s tujino negativne vse do leta 1986, z izjemo let 1972 in 1975 (SL-75, 1975, 83, in Malačič 1991, 307). Vendar je bil njihov obseg pomembnejši le do konca šestdesetih let, nakar je začel nihati na ravni okrog 1 ‰ na leto. Pri teh podatkih pa se srečujemo z velikim problemom »začasnih« ekonomskih emigracij iz Slovenije v razvite evropske kapitalistične države. Statistična obravnava te vrste migracij s strani jugoslovanske uradne statistike nam namreč povsem zamegli dogajanje na področju migracij s tujino, tako za celotno Jugoslavijo, kot za posamezne federalne dele (Malačič 1994). Po popisnih podatkih je bilo iz Slovenije leta 1971 48.086 in leta 1981 41.826 takšnih emigrantov (Malačič 1994, 214). Problem je ta, da je naša statistika opredelila začasnost enostavno s pomočjo jugoslovanskega potnega lista. Kdor je imel naš takratni potni list, je spadal med prebivalstvo SFRJ in štel se je, da je na začasnem delu v tujini, ne glede na to, da so mnogi med temi ljudmi že dejansko postali stalni emigranti. Tukaj se s tem problemom ne moremo podrobneje ukvarjati. Pomembno pa je, da zaradi te statistične posebnosti ne bomo mogli v Sloveniji nikoli povsem natančno sestaviti slike naših zunanjih migracij z drugimi državami v obdobju od zgodnjih šestdesetih let do razpada SFRJ.

3. Tujci in ekonomski imigranti v samostojni Sloveniji

Po osamosvojitvi je imela Slovenija v krizi, ki je sledila razpadu bivše SFRJ, najprej dve leti negativen selitveni saldo, vendar to ni spremenilo imigracijske narave naše države. Tudi v kasnejših letih se izjemoma pojavi kakšno leto z negativnim selitvenim saldonom. Primer je leto 1998 (SL-01, 2001, 103). Na splošno pa lahko pričakujemo, da bo Slovenija tudi v prihodnje ostala neto imigracijska država. K temu bo prispevalo veliko dejavnikov, verjetno najpomembnejši med njimi pa bodo demografski dejavniki in še posebej posledice zelo nizke ravnih rodnosti. Ta je v Sloveniji že nekaj let med najnižjimi v Evropi. Zelo nizka rodnost povzroča izjemno hitro staranje prebivalstva in vodi postopoma do negativnega naravnega prirastka. Slednji je v Sloveniji negativen že od leta 1997 (SL-05, str. 79). Njegova absolutna vrednost se bo v prihodnjih letih po-

večevala in s tem ustvarjala prostor za nadaljnje naraščanje neto imigracij.

Kratek pogled na emigracije iz Slovenije v zadnjem času in v prihodnjih letih kaže, da bodo tudi te prisotne. Vendar bo njihov pomen manjši in praviloma ne bodo spremenile predznaka migracijskega salda v državi. Zdi se, da prebivalstvo Slovenije postaja vse bolj nemobilno, kar kažejo prve izkušnje s prostim pretokom oseb znotraj EU. Res pa je, da bodo ti procesi v prvi vrsti odvisni od prihodnje ekonomske uspešnosti Slovenije v EU, ki bo že v nekaj letih sprostila prosti pretok oseb tudi v tistih državah, ki še omejujejo dostop do trga dela iz EU-10.

Slovenija je ob razpadu SFRJ omogočila zelo liberalno pridobitev državljanstva vsem, ki so se priselili k nam in imeli tukaj stalno bivališče. Veliko priseljencev je to možnost izrabilo, en del pa se je iz različnih razlogov odločil drugače. Tisti med njimi, ki so ostali v naši državi, so se znašli v vlogi tujcev. Številni med njimi so imeli zaposlitev in druge vezi s Slovenijo. Nova država je uredila status tujcev na trgu dela z Zakonom o zaposlovanju tujcev (ZZT) v letu 1992 (Ur. list RS, št. 33/92). ZZT je urejal problematiko dela in zaposlovanje tujcev v Sloveniji do leta 2000. V prvih letih njegove veljavnosti so mnogi delodajalci tudi s pomočjo ZZT reševali problematiko presežnih delavcev, ki je bila posebej pereča v zgodnjih tranzicijskih letih prve polovice devetdesetih let. Vendar takšno stanje ni trajalo dolgo, saj se je že sredi devetdesetih let ponovno pokazala potreba po zaposlovanju tujcev, kljub visoki domači brezposelnosti.

Leta 2000 je bil sprejet sedaj veljavni Zakon o zaposlovanju in delu tujcev (ZZDT) (Ur. list RS, št. 66/2000), ki je bil v celoti uveljavljen z letom 2001. Novi zakon je podrobneje in širše uredil problematiko, o kateri govorimo, in hkrati že anticipiral članstvo Slovenije v EU. Za pravno urejenost dela in zaposlovanja tujcev v naši državi so pomembne tudi novele zakonov in podzakonski akti, vendar teh v našem besedilu podrobneje ne moremo obravnavati. O ZZDT pa povejmo le, da loči tri vrste delovnih dovoljenj, osebno (ODD), za zaposlitev (DZ) in za delo (DD). ODD je obnovljiva in stalna oblika dovoljenja, ki tujcu omogoča prost dostop do trga dela. DZ se izda na vlogo delodajalca in je vezano na zaposlitev pri njem. DD pa je oblika, za katero velja vnaprej določena časovna omejitev. ZZDT podrobno določa, za koga velja in za koga ne. Pomembna pa je tudi povezanost z resolucijo o imigracijski politiki, s katero Državni zbor določi temelje politike zaposlovanja in dela tujcev. Zakon obvezuje vladno, da v skladu z migracijsko politiko in razmerami na trgu dela letno določi kvoto dovoljenj, s katero omeji število tujcev na našem trgu dela. Zgornja meja kvote je 5 odstotkov aktivnega prebivalstva R Slovenije, kar v prvi tretjini leta 2007 znaša 45.985 oseb (SI, 53/07, 2), vendar se vanjo ne všttevajo ODD, poslovodni delavci in tisti tujci, ki ne potrebujejo dovoljenja.

V tem besedilu se ne moremo podrobneje ukvarjati z vsemi podrobnostmi razlike med ekonomskimi migranti in

tujci na našem trgu dela. Povejmo le, da sta pojma migrant in migracija širša in vezana na spremembo običajnega bivališča osebe (Malačič 2006, 12). Pri tujcih v Sloveniji pa imamo opravka z osebami, ki nimajo državljanstva R Slovenije. Opredelitev tujca je pravnoformalna in natančna. Vendar se ne navezuje na splošne statistične opredelitve, ki se uporabljajo v nacionalnih in mednarodnih statistikah migracij. Za namene tega besedila je razlika med pojmom migrant in tujec pomembna zaradi tega, ker besedilo podrobneje obravnava pol stoletja, v katerem se je v Sloveniji spremenil družbenopolitični in ekonomski sistem in še Slovenija je postala samostojna država. Šele osamosvojitve pa je naši novi državi omogočila, da začne uporabljati običajen sistem uravnavanja razmer na trgu dela s pomočjo dovoljenj za bivanje in delo oziroma zaposlitev tujcev.

Pred obravnavo zaposlovanja tujcev v Sloveniji povejmo, da bomo pri tem uporabljali statistične podatke ZRSZ. Del podatkov je bil objavljen, del pa je bil posebej obdelan za raziskovalno nalogo Trendi zaposlovanja in ekonomskih migracij na slovenskem trgu dela (Malačič, Domadenik in Pahor 2006).

4. Zaposlovanje tujcev v Sloveniji 1992–2000

V obdobju 1992–2000 je veljal ZZT, ki je poznal dve vrsti delovnih dovoljenj, ODD in dovoljenja na zahtevo delodajalcev. Prva so bila stalna, druga pa so veljala krajši čas in jih je bilo treba obnavljati. Število vseh dovoljenj je bilo visoko že konec leta 1992, to je 36.634. Visoko število je bilo predvsem posledica spremembe statusa številnih ljudi, ki so že dalj časa živeli v naši državi, pa so se znašli v vlogi tujca. Leta 1993 se je število znižalo za 13,9 odstotka. V obdobju 1994–2000 pa je nihalo med 34.768 in 40.320 in je bilo nekje na ravni okrog 4,0 odstotka aktivnega prebivalstva, nekaj pod 6 odstotkov plačanih zaposlenih, dobrih 30 odstotkov registrirano brezposelnih in nekaj več kot 50 odstotkov anketno brezposelnih. Podatki so iz SL in okvirni, saj so se v letih rahlo spreminjali. Število ODD je bilo dokaj stalno, ker je bilo vezano na daljši čas bivanja v Sloveniji. Ves čas pa je bilo močno prisotno povpraševanje po delu tujih delavcev s strani naših delodajalcev kljub razmeroma visoki domači brezposelnosti.

Tukaj ni prostora za veliko podrobnih podatkov. Zato smo v tabeli 1 prikazali le veljavna delovna dovoljenja tujcev v Sloveniji v dveh izbranih letih, 1995 in 2000, po izobrazbi in poreklu. Osem izobrazbenih razredov smo razdelili v skupino nižje (I–IV) in višje (V–VIII) izobrazbe. Druga skupina zajema štiriletno srednjo šolo in višje ravni, prva pa ravni do popolne srednje šole. Po poreklu so tujci razdeljeni na tiste, ki so iz držav bivše Jugoslavije in tiste iz preostalega sveta. Znotraj bivše Jugoslavije smo posebej izdvojili Bosno in Hercegovino in Hrvaško. Prvo zaradi tega, ker je bilo od tam največ tujcev v preučevanem obdobju, drugo pa zaradi sosedstva. Tabela 1 kaže presenetljivo stalnost izobrazbe in porekla tujcev, ki so se v devetdesetih letih zaposlovali v Sloveniji. Tujci so bili slabo izobraženi, saj jih

je okrog 90 odstotkov spadalo v nižjo izobrazbeno skupino. Še posebej slabo so bili izobraženi tisti iz Bosne in Hercegovine, nekoliko boljše izobrazbeno strukturo so imeli tujci iz Hrvaške, najboljšo pa tisti iz preostalih držav sveta. Vendar je bilo število slednjih razmeroma nizko. Posebej presenetljivo pa je, da se je izobrazbena struktura od leta 1995 do leta 2000 še poslabšala. Malo drugače izračunane strukture pa pokažejo, da je bilo leta 1995 kar 96,7 odstotka vseh delovnih dovoljenj izdanih osebam po poreklu iz držav, nastalih na ozemlju nekdanje SFRJ. Do leta 2000 se je ta delež znižal na 94,4 odstotka. Kot zanimivost še dodajmo, da je bil leta 2000 v Sloveniji vsak drugi tujec z delovnim dovoljenjem iz Bosne in Hercegovine.

Tabela 1: Veljavna delovna dovoljenja tujcev v Sloveniji v letih 1995 in 2000 po izobrazbi in območju porekla (stanje 31. 12.)

Leto	Poreklo izobrazba	1995			2000		
		I–IV	V–VIII	Skupaj	I–IV	V–VIII	Skupaj
Države bivše Jugoslavije	Št.	32.676	4.030	36.706	34.492	3.574	38.066
	%	89,0	11,0	100,0	90,6	9,4	100,0
BIH	Št.	14.491	1.061	15.552	19.286	906	20.192
	%	93,2	6,8	100,0	95,5	4,5	100,0
Hrvaška	Št.	7.021	2.194	9.215	6.110	1.890	8.000
	%	76,2	23,8	100,0	76,4	23,6	100,0
Druge države	Št.	537	704	1.241	1.131	1.123	2.254
	%	43,3	56,7	100,0	50,2	49,8	100,0
Skupaj*	Št.	33.213	4.734	37.947	35.623	4.697	40.320
	%	87,5	12,5	100,0	88,4	11,6	100,0

* Bosna in Hercegovina (BIH) ter Hrvaška sta vključeni tudi med države bivše Jugoslavije. Zato njune vrednosti niso še enkrat upoštewane pri zadnjih dveh vrsticah tabele.

Vir: Letni poročili ZRSZ 1995 in 2000.

Delovna dovoljenja, ki so se v devetdesetih letih izdajala na zahtevo delodajalcev, so bila pod vplivom nihanj gospodarske aktivnosti, kar za ODD ni veljalo. Opaznejša recesija je bila v letu 1998. Regionalna porazdelitev dovoljenj pa kaže, da so imele večje deleže regije z bolj dinamičnim gospodarskim razvojem. Te regije so bile Osrednjeslovenska, Obala in območje Nove Gorice.

5. Zaposlovanje tujcev v Sloveniji 2001–2006

Ekonomski pomen dovoljenj za zaposlitev in delo je velik. ZZDT je povečal njihovo število. Osnovni namen je bil ločevanje med novim zaposlovanjem in že dalj časa trajajočo prisotnostjo na slovenskem trgu dela. Pravne in druge norme ter ekonomska razmerja in interesi dajejo pri zaposlovanju in delu tujcev prednost tistim, ki so že dalj časa, običajno več let, prisotni v državi in na trgu dela.

Mnogi med njimi iz različnih razlogov ne želijo ali pa ne morejo pridobiti državljanstva, so pa na različne načine povezani s Slovenijo. Ti dobijo ODD. Drugi dve vrsti, DZ in DD, pa sta namenjeni odpravljanju pomanjkanja delavcev, do katerega prihaja na osnovi cikličnega in sezonskega nihanja ekonomske aktivnosti.

Obdobje 2001–2006 lahko razdelimo na dva dela. Do konca aprila 2004 Slovenija še ni bila članica EU, od 1. maja 2004 naprej pa je članica EU. Z datumom vstopa se na slovenskem trgu dela pojavi kategorija EU-prijav. To so prijave delavcev iz drugih članic EU, ki pri nas ne potrebujejo delovnih dovoljenj, ker velja z njihovimi državami dogovor o prostem pretoku oseb. V obdobju, ki ga pokriva naša analiza, so to prijave iz EU-10 ter Irske, Velike Britanije in Švedske. Vse druge države iz EU-15 so se odločile, da bodo uveljavile prehodno obdobje, ki so si ga pridobile v pogajanjih in lahko traja največ 7 let. Omenimo še, da so te države v letu 2006 prvič ocenile razmere na svojih trgih dela in se odločale o podaljšanju prehodnega obdobja oziroma odpravi le-tega. Države južne Evrope, Italija, Grčija, Španija in Portugalska ter Finska so se odločile odpraviti omejitve, preostale države pa še vztrajajo pri omejenem pretoku oseb. Vendar ta sprememba še ni zajeta v naši analizi, kjer se tudi ne ukvarjamo z Bolgarijo in Romunijo, ki sta postali članici EU 1. 1. 2007.

Do sredine leta 2004 se pri zaposlovanju tujcev v Sloveniji kljub novemu ZZDT ni veliko spremenilo. Ohranile so se osnovne značilnosti, ki so bile prisotne celo desetletje. Po vstopu v EU pa je število tujih delavcev na našem trgu dela začelo naraščati. Kljub vsemu pa je še zmeraj težko oceniti, ali je to posledica ugodne konjunkturo ali pa začetek dolgoročnejših sprememb. Bolj kot dinamika posameznih vrst dovoljenj pa nas v tem besedilu zanimajo izbrane osnovne značilnosti tujcev z delovnimi dovoljenji v Sloveniji. Obravnavali bomo strukture po spolu, starosti, izobrazbi in dejavnosti. Spol in starost sta demografska, izobrazba in dejavnost pa najpomembnejša ekonomska znaka.

Tabela 2 prikazuje število in strukturo delovnih dovoljenj izdanih tujcem v Sloveniji v letih 2001 in 2006 (stanje 30. 6.) po vrsti in spolu. Zaradi omejenosti prostora smo se omejili na dve leti, med katerima ni bilo linearne rasti števila tujcev, saj se je hitrejša rast pojavila šele v letih 2005 in 2006. Struktura po spolu se pri nas med tujci z delovnimi dovoljenji ni veliko spremenila. Izrazito prevladujejo moški. To je značilno za vse vrste delovnih dovoljenj, pa tudi za EU-prijave. Žensk je nekoliko več le med ODD. Stanje je preprosto posledica večjega povpraševanja po moških na našem trgu dela. Ne da bi se spuščali v podrobnosti, omenimo le, da pridobitev stalnih delovnih dovoljenj tujkam pogosto ne zagotavlja njihove zaposlenosti, saj tujke z ODD veliko bolj prizadene brezposelnost, kot je to značilno za tujce. Med vsemi brezposelnimi tujci v Sloveniji je več kot polovica žensk, čeprav je bil njihov delež med ODD v letu 2006 le nekaj manj kot 22 odstotkov (Malačič idr. 2006).

Tabela 2: Delovna dovoljenja izdana tujcem v Sloveniji v letih 2001 in 2006 (stanje 30. 6.) po vrsti in spolu

Vrsta dovoljenja	Leto	Moški		Ženske		Skupaj	
		število	%	število	%	število	%
Osebnno delovno dovoljenje (ODD)	2001	15.239	45,2	2.320	45,9	17.559	45,3
	2006	22.004	51,1	6.083	74,6	28.087	54,9
Dovoljenje za zaposlitev (DZ)	2001	15.895	47,2	2.272	44,9	18.167	46,9
	2006	11.366	26,4	1.221	15,0	12.587	24,6
Dovoljenje za delo (DD)	2001	2.555	7,6	467	9,2	3.022	7,8
	2006	7.671	17,8	558	6,8	8.229	16,1
EU-prijave	2001						
	2006	1.997	4,6	287	3,5	2.284	4,5
Skupaj *	2001	33.689	100,0	5.059	100,0	38.748	100,0
	2006	43.049	100,0	8.149	100,0	51.198	100,0

* Pri skupaj je izpuščena kategorija brez DD.

Vir: ZRSZ, posebna obdelava.

V tabeli 3 je prikazana starostna struktura tujcev z delovnimi dovoljenji v Sloveniji. Tudi v to tabelo sta vključeni le izbrani leti 2001 in 2006, podatki pa so prikazani po vrstah delovnih dovoljenj. Klasifikacija starosti, ki jo uporabljamo, je tujce razdelila na okvirno desetletne starostne razrede, pri čemer sta spodnji in zgornji starostni razred odprta. Hkrati pa v tabeli 3 ne prikazujemo absolutnih podatkov, ampak smo se omejili na prikaz odstotkov v stolpcih.

Osnovna značilnost, ki jo kaže tabela 3, je ta, da se ODD izdajajo bolj starejšim, DZ in DD pa mlajšim tujim delavcem. Struktura po starosti tujcev z ODD leta 2001 je bila še pod precejšnjim vplivom spremembe zakonodaje in prehodnega režima, zato je bila v tem letu poudarjeno starejša kot sicer.

Determinante starostnih struktur posameznih vrst delovnih dovoljenj so ekonomsko in zgodovinsko določene. Pri ODD je starejša struktura posledica daljšega bivanja tujcev s temi dovoljenji v Sloveniji, leta 2001 pa še dodatno posledica prehoda iz starega v novi sistem. Pri osebah z ODD je prisoten proces staranja delovne sile, za starostno strukturo DZ in DD pa so bolj pomembni ekonomski dejavniki. Na slovenskem trgu dela je večje povpraševanje po mladih tujih delavcih, kar je še posebej izrazito pri sezonskih in kratkotrajnih delih. V prihodnje lahko pričakujemo, da se bo povpraševanje po mlajših tujih delavcih še povečalo.

Med ekonomskimi znaki sta najpomembnejša izobrazba in dejavnost. Tudi v tem primeru bomo prikazali podatke le za leti 2001 in 2006. Tabela 4 prikazuje absolutno in relativno število DD izdanih tujcem v Sloveniji v letih 2001 in 2006 po vrsti in izobrazbi, tabela 5 pa po vrsti in dejavnosti.

Tabela 3: Struktura delovnih dovoljenj izdanih tujcem v Sloveniji v letih 2001 in 2006 (stanje 30. 6.) po vrsti in starosti (v %)

Starostni razredi	Leto	Osebo delovno dovoljenje (ODD)	Dovoljenje za zaposlitev (DZ)	Dovoljenje za delo (DD)	EU-prijave	Skupaj
do 29	2001	3,3	33,3	23,5		18,9
	2006	12,7	23,2	52,0	33,0	22,5
30 do 39	2001	17,1	37,6	29,9		27,7
	2006	26,4	36,5	26,7	29,3	29,1
40 do 49	2001	42,8	22,7	29,5		32,3
	2006	32,3	30,2	14,2	23,7	28,5
50 in več	2001	36,7	6,4	17,1		21,0
	2006	28,6	10,0	7,2	14,0	19,9
Skupaj	2001	100,0	100,0	100,0	-	100,0
	2006	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: ZRSZ, posebna obdelava.

Tabela 4: Absolutno in relativno število delovnih dovoljenj izdanih tujcem v Sloveniji v letih 2001 in 2006 (stanje 30. 6.) po vrsti in izobrazbi

Leto	Izobrazba	I.-IV. stopnja		V.-VIII. stopnja		Neznana		SKUPAJ	
		število	%	število	%	število	%	število	%
2001	Osebo delovno dovoljenje (ODD)	15.626	46,4	1.772	41,7	161	18,8	17.559	45,3
	Dovoljenje za zaposlitev (DZ)	16.130	47,9	1.896	44,6	141	16,5	18.167	46,9
	Dovoljenje za delo (DD)	1.887	5,6	580	13,7	555	64,8	3.022	7,8
	EU-prijave								
	Skupaj	33.643	100,0	4.248	100,0	857	100,0	38.748	100,0
2006	Osebo delovno dovoljenje (ODD)	22.595	52,3	3.150	57,6	2342	92,9	28.087	54,9
	Dovoljenje za zaposlitev (DZ)	11.266	26,1	1.307	23,9	14	0,6	12.587	24,6
	Dovoljenje za delo (DD)	7.582	17,5	494	9,0	153	6,1	8.229	16,1
	EU-prijave	1.755	4,1	518	9,5	11	0,4	2.284	4,5
	Skupaj	43.209	100,0	5.469	100,0	2.520	100,0	51.198	100,0

Vir: ZRSZ, posebna obdelava.

Tabela 5: Delovna dovoljenja izdana tujcem v Sloveniji v letih 2001 in 2006 (stanje 30. 6.) po vrsti in dejavnosti

Leto	Vrsta dovoljenja	ODD		DZ		DD		EU Prijave		Skupaj	
		število	%	število	%	število	%	število	%	število	%
2001	PRIMARNA	146	0,8	78	0,4	898	29,7			1.122	2,9
	SEKUNDARNA	10.078	57,4	13.356	73,5	627	20,7			24.061	62,1
	GRADBENIŠTVO	6.786	38,6	10.432	57,4	524	17,3			17.742	45,8
	TERCIARNA	3.665	20,9	4.724	26,0	816	27,0			9.205	23,8
	NEZNANO	3.670	20,9	9	0,0	681	22,5			4.360	11,3
	SKUPAJ	17.559	100,0	18.167	100,0	3.022	100,0			38.748	100,0
2006	PRIMARNA	224	0,8	84	0,7	819	10,0	32	1,4	1.159	2,3
	SEKUNDARNA	15.334	54,6	9.093	72,2	4.943	60,1	1.484	65,0	30.854	60,3
	GRADBENIŠTVO	10.799	38,4	7.055	56,0	4.713	57,3	824	36,1	23.391	45,7
	TERCIARNA	6.416	22,8	3.358	26,7	1.210	14,7	762	33,4	11.746	22,9
	NEZNANO	6.113	21,8	52	0,4	1.257	15,3	6	0,3	7.428	14,5
	SKUPAJ	28.087	100,0	12.587	100,0	8.229	100,0	2.284	100,0	51.187	100,0

Vir: ZRSZ, posebna obdelava.

Izobrazbene razrede osnovnih podatkov smo v tabeli 4 združili v dve skupini. Skupina z nižjo izobrazbo združuje stopnje od I do IV, ki zajemajo izobrazbene kategorije z manj kot štiriletno srednjo šolo. Skupina z višjo izobrazbo pa združuje kategorije s štiriletno srednjo šolo in več. Tabela 4 kaže, da je izobrazba tujcev na slovenskem trgu dela še naprej enaka, kot je bila v obdobju pred letom 2001. Pri vseh vrstah delovnih dovoljenj je izrazito dominantna nižja izobrazbena skupina. Vrednosti višje izobrazbene skupine se gibljejo le okrog 10 odstotkov, če seveda ne upoštevamo motečega vpliva razreda neznan. Slaba izobrazbena struktura pa je značilna tudi za EU-prijave.

Dejavnosti so v tabeli 5 združene v tri vsebinsko zaozročene skupine na osnovi Standardne klasifikacije dejavnosti. Te skupine so primarna (področja A in B), sekundarna (področja od C do F) in terciarna (področja od G do Q). V skupini sekundarnih dejavnosti je posebej izpostavljeno gradbeništvo (F), saj je najpomembnejše področje, na katerem se zaposluje največ tujcev. Tudi v tabeli 5 se srečujemo z motečim vplivom razreda neznan, kar je razlog, da smo ga v tabeli navedli.

Zaposlenost tujcev v Sloveniji po dejavnostih je tesno povezana s strukturo po dejavnostih celotnega gospodarstva. Ta kaže preveliko vlogo industrije po eni in prenizek delež terciarnih dejavnosti po drugi strani. Ne da bi se spuščali v podrobnosti, povejmo, da kaže zaposlenost tujcev izrazito dominacijo sekundarnih dejavnosti in med njimi še posebej gradbeništva. Že dalj časa je vloga gradbeništva okrepljena tudi zaradi programa izgradnje slovenskih avtocest, pri čemer se zaposluje veliko tujih delavcev. Ta dominantnost je največja pri DZ, kjer imamo že sicer najboljše podatke in veliko odvisnost od gibanj gospodarske aktivnosti. Terciarnе dejavnosti zaenkrat ne kažejo večjega povpraševanja po tujih delavcih.

6. Trg dela ter zaposlenost in brezposelnost imigrantov/tujcev v Sloveniji

Gospodarske in družbene razmere so v Sloveniji po osamosvojitvi bistveno drugačne, kot so bile pred njo v času samoupravnega socializma. Razlika bi bila težko večja, saj je bila na začetku devetdesetih let izpeljana prava revolucija kot neke vrste razveljavitev revolucije po 2. svetovni vojni (angl. undo – če uporabimo sodobni računalniški jezik). Pred letom 1991 smo imeli le neki »kvazi« trga dela, kjer je delavec lahko zapustil svojo organizacijo, le-ta ga pa praktično ni mogla odpustiti. Po letu 1991 pa se pri nas razvija bolj ali manj normalen trg dela v skladu z evropsko tradicijo in nekaterimi lokalnimi posebnostmi. Presenetljivo pri tem je, da je učinek razmer v Sloveniji pred letom 1991 in po njem na imigracije/zaposlovanje tujcev nenavadno podoben.

Slovenija v bivši Jugoslaviji ni mogla voditi posebne zaokrožene in ekonomsko smiselne migracijske politike. Takratni ekonomski sistem je preprečeval gibanje kapitala med republikami, če uporabimo današnje pojme, razen

tistega gibanja, ki je bilo obvezno, ter spodbujal gibanje delavcev/migrantov iz manj razvitih republik v bolj razvite (Malačič 1989, 331). V Slovenijo so prihajali pretežno nekvalificirani in neizobraženi delavci iz manj razvitih agrarnih predelov SFRJ, ki niso poznali niti industrijske tradicije niti industrijskega načina dela. Pogosto so se zaposlovali na delovnih mestih, ki so jih izpraznili slovenski kvalificirani industrijski delavci, ki so odhajali na boljše plačano delo v razvitejših evropskih državah. Če dodamo še kronično neinovativnost socialistične proizvodnje, dobimo dovolj dejavnikov, ki so povzročali ohranjanje delovno intenzivne proizvodnje v Sloveniji in ovirali hitrejši tehnološki razvoj in prestrukturiranje v kapitalno intenzivno proizvodnjo. Navedeni in še nekateri podobni dejavniki so bili tako močni, da niti ekonomsko in sistemsko predrago delo, ki je bilo povzročeno z obdavčevanjem osebnih dohodkov, ni moglo omiliti posledic.

Po osamosvojitvi Slovenije in še posebej po skupnem vstopu v EU s skupino srednje- in vzhodnoevropskih držav so mnogi pričakovali, da se bodo razmere na migracijskem področju in še posebej pri zaposlovanju tujcev pri nas bistveno spremenile. Zanimivo je, da so bili pretirani strahovi pred imigracijo iz vzhoda prisotni tudi v večini držav EU-15 (Boeri idr. 2002, 91–104). V Sloveniji se je pričakovalo bistveno povečanje kakovosti tujih delavcev, ki prihajajo k nam ter zmanjšanje zaposlovanja tujcev z drugih območij bivše SFRJ ter povečanje zaposlovanja iz članic EU, še posebej tistih iz srednje in Vzhodne Evrope. Podatki o izdanih DD tujcem in tisti o prihodu delavcev iz drugih držav EU pa kažejo drugače. Velika večina zaposlenih tujcev v Sloveniji prihaja še zmeraj iz držav, ki so nastale na območju SFRJ, število tistih iz EU pa se le počasi povečuje. Delež prvih se je od 2001 do 2006 sicer zmanjšal od 94,2 na 88,8 odstotka, delež EU pa je bil leta 2006 še zmeraj samo 5,8 odstotka, razlika so delavci iz preostalih delov sveta. Tudi izobrazbena struktura tujih delavcev je še zmeraj slaba, saj ima kar devet desetih teh delavcev izobrazbo, ki je nižja od štiriletne srednje šole, skoraj polovica pa je brez vsake poklicne izobrazbe (Malačič idr. 2006).

Na zaposlovanje tujcev v Sloveniji delujejo dejavniki potiska in potega (Malačič 2006, 160–161). Dejavniki potiska so povezani s slabimi ekonomskimi razmerami in zapletenim političnim položajem v državah, ki so nastale na območju nekdanje SFRJ. Ti dejavniki, čeprav zelo močni, pa ne bi zadostovali, če ne bi zelo močne sile delovale tudi kot dejavniki potega v sami Sloveniji in na njenem trgu dela. Pomembno je nesorazmerje med povpraševanjem in ponudbo dela določenih vrst pri nas. Tujci opravljajo najslabše plačana, težka in umazana dela v slabih delovnih razmerah. Vzpostavila se je migracijska veriga, ki polni slovenski trg dela z nekvalificiranimi in priučenimi delavci. Slovenski delavci in še posebej mladi, ki prihajajo iz šol, imajo prevelika pričakovanja, pogosto pa tudi že previsoko izobrazbo, da bi bili pripravljene sprejeti takšna dela. Pomembne so tudi plače in brezposelnost na obeh straneh migracijske verige. Navedimo podatke o neto plačah in re-

gistrirani brezposelnosti v Sloveniji in na Hrvaškem. Indeks povprečnih neto plač v Sloveniji je bil v letu 2004 v primerjavi s Hrvaško 123,9, stopnji registrirane brezposelnosti maja 2006 pa sta bili v Sloveniji nekaj pod 10 odstotkov, na Hrvaškem pa 16,7 odstotka (Privredna kretanja, 107/2006, SL-05, 241, Ekonomsko ogledalo 6/2006). Plače so bile v Sloveniji že v primerjavi s Hrvaško za skoraj četrtino višje, v primerjavi z drugimi državami, ki so nastale na območju SFRJ, pa so razlike še precej višje.

Zaposlovanje tujcev iz EU-15 se pri nas usmerja v skladu s tokovi kapitala ali tujimi investicijami. Prihajajo poslovni delavci, podjetniki, nadzorniki in podobni bolj izobraženi delavci. Iz novih članic EU pa še ni vzpostavljene migracijske verige. Po drugi strani pa naši delodajalci niso zadovoljni s slabšimi delavci iz teh držav, saj boljši odhajajo v bogatejše članice EU.

Poglejmo na kratko še, kako je z brezposelnostjo tujcev (BT) pri nas. Podatki o BT so na voljo od leta 2003 naprej. Po vsebini je to registrirana brezposelnost tujcev. V Sloveniji je bila v letih 2003 do 2006 nižja kot registrirana brezposelnost domačega prebivalstva. Slednja je bila v navedenih štirih letih zaporedoma 10,9, 10,3, 10,2 in 9,4 odstotka (Ekonomsko ogledalo 7/2007, 30). Je pa pomembno izpostaviti, da je naša stopnja brezposelnosti tujcev nekoliko specifična in predvsem zaradi narave imenovalca konceptualno različna od običajne stopnje brezposelnosti. Izračunana je kot razmerje med BT in ODD v sredini posameznih let obdobja 2003–2006. Vrednosti teh stopenj so bile zaporedoma 8,4, 7,5, 7,2 in 6,8 odstotka (Malačič idr. 2006). Prisoten je trend zniževanja BT pri nas. Ta trend je enak trendu registrirane brezposelnosti v Sloveniji nasploh. Število BT sicer rahlo narašča in ni nepomembno, saj se je leta 2006 povzpelo že na 1922, kar pa je sredi tega leta pomenilo 2,2 odstotka vseh registriranih brezposelnih v Sloveniji. V resnici pa vse te absolutne in relativne številke kažejo, da so se tujci z ODD dobro integrirali na slovenski trg dela. To je mogoče sklepati na osnovi tega, da BT v Sloveniji ni višja od brezposelnosti domačega prebivalstva, kar je splošna značilnost večine razvitih evropskih držav.

Nizka izobrazbena raven in z njo povezani poklici s skromnim znanjem in kompetencami so skupaj z enostranskim zaposlovanjem v le manjšem številu panog dejavnosti glavni dejavniki brezposelnosti tujcev v Sloveniji. Vsi trije dejavniki namreč onemogočajo tujcem lažje nadomeščati zaposlitev in delo na najnižjih delovnih mestih v gradbeni, predelovalni, komunalni in podobnih dejavnostih z deli v terciarnih dejavnostih, ki so v Sloveniji v naraščanju. Pri tem so posebej prizadete ženske, ker so delovno intenzivne predelovalne dejavnosti tekstilne stroke in sorodnih strok v upadanju, zaradi česar ne morejo sprejeti slabo usposobljenih tujk, ki jim na ta način ostane le skromen izbor zaposlitev in poklicev, ki so jim na voljo, npr. čiščenje, razna pomožna dela ipd.

Presenetljivo je, da ni brezposelnost tujcev v Sloveniji še višja. Razloge za takšno stanje lahko iščemo v bližini

regij, iz katerih prihajajo tuji delavci v Slovenijo. Zaradi bližine pogosto ne pripeljejo družine s seboj. To težnjo krepi še težavnost zaposlovanja (slabo izobraženih) žensk pri nas. Vse to omogoča in spodbuja tujce, tudi tiste z ODD, da se v primeru izgube zaposlitve vrnejo domov k svojim družinam, pogosto pa tudi na kmetije, ki jih imajo doma.

7. Sklep

Do nastanka samostojne slovenske države so se k nam priseljevali predvsem ljudje z drugih območij nekdanje SFRJ in le malo tujcev iz drugih držav. Zato se v tem obdobju nismo srečevali z omembe vrednim delom tujcev pri nas, pa tudi posebne zakonodaje za to področje praktično nismo imeli. Priseljenci so bili državljani iste države, zato lahko govorimo o priseljevanju sodržavljanov.

O delu tujcev in formalnih dovoljenjih zanj lahko v Sloveniji govorimo od leta 1992 naprej, ko je bil sprejet prvi zakon o zaposlovanju tujcev. Leta 2000 je bil sprejet drugi oziroma sedaj veljavni zakon, ki je celovito uredil področje in tudi že predvidel članstvo Slovenije v EU. Sedanja zakonodaja je podobna tisti, ki velja v drugih razvitih evropskih državah, usklajena pa je tudi s pravnim redom EU.

Naše ekonomske imigracije, kakor bi lahko malo bolj na splošno rekli zaposlovanju in delu tujcev, so odraz zgodovinske tradicije, sedanje gospodarske strukture in razvitosti ter povpraševanja in ponudbe na trgu dela. Do izraza prihaja nekoliko bolj specifičnost povpraševanja, na ponudbeni strani pa so še posebej vidna visoka pričakovanja domačega in še posebej mladega aktivnega prebivalstva. Na strani ponudbe pa kljub domači brezposelnosti ostaja veliko prostora za zaposlovanje in delo tujcev na posameznih segmentih našega trga dela.

Splošne gospodarske razmere in sedanja gospodarska struktura v Sloveniji bodo še nekaj časa zagotavljali nadaljevanje dosedanjih glavnih značilnosti zaposlovanja in dela tujcev na slovenskem trgu dela. To bo verjetno še naprej glavna determinanta vseh tistih značilnosti tujih delavcev, ki smo jih podrobno spoznali v tem besedilu.

Na segmentih trga dela, ki jih obvladuje zaposlovanje in delo tujcev v Sloveniji pa se bodo postopoma začeli uveljavljati tudi novi in spremenjeni procesi. To moramo zelo realno pričakovati, saj je dinamika gospodarskega razvoja in intenzivnost tehnoloških sprememb v sodobnem razvitem svetu, katerega del je tudi Slovenija, tako hitra, da lahko že v enem samem desetletju pride do velikih in nepričakovanih sprememb. Deloma bodo te spremembe odvisne tudi od tega, v kolikšni meri jih bo znala naša ekonomska politika omogočiti. Naša analiza je pokazala, da bi bilo treba predvsem izrazito dvigniti raven znanja, izobraženosti, usposobljenosti in talenta tujcev, ki jih sprejemamo na našem trgu dela.

Daljši rok pa bo prinesel še druge spremembe. Sodobni ljudje smo vse bolj mobilni. Zato nas ne bi smelo presenetiti-

ti, če bi mnogi tujci Slovenijo razumeli le kot prvo stopnico pri svojem prihodu v EU in na njen trg dela. Računati pa je treba tudi s tem, da bodo tudi naši ljudje, ki bodo veliko bolj izobraženi, kakor so bili Slovenci kadarkoli, bolj pogosto menjavali običajna bivališča in se zaposlovali v različnih državah obsežnega trga dela EU.

Literatura in viri

- Boeri, T., Hansen, G. and McCormick, B. (eds.) (2002). *Immigration Policy and the Welfare System*, Oxford: Oxford Univ. Press.
- Ekonomsko ogledalo* 6/2006 in 7/2007, Ljubljana: UMAR.
- Letna poročila Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje*, različni letniki, Ljubljana.
- Malačič, J. (1983). Reprodukcijska stanovitnost Slovenije posle demografske tranzicije. *Stanovitnost* 17–19 (1–4): 227–253.
- Malačič, J. (1989). Međurepubličke i vanjske migracije u Sloveniji od sredine 1950–ih godina – ekonomski uzroci i posljedice. *Migracijske teme* 5 (4): 325–339.
- Malačič, J. (1991). Zunanje migracije Slovenije po drugi svetovni vojni. *Zgodovinski časopis* 45 (2): 299–313.
- Malačič, J. (1993). Demographic Transition, Emigration and Long-Term Economic Development: Countries with the Highest Emigration in Europe. *Dve domovini/Two Homelands*, št. 4, Ljubljana: ZRC SAZU.
- Malačič, J. (1994). Labor Migration from Former Yugoslavia. V: Fassmann, H. and Munz, R. (eds.), *European Migration in the Late Twentieth Century*, Edward Elgar. Objavljeno tudi v nemščini, Campus, Frankfurt na Majni, 1997.
- Malačič, J. (2000). The Balkan Migration Stream South-East to North-West. *Studi Emigrazione/Migration Studies* 37 (139): 581–594.
- Malačič, J. (2002). International Migration Trends in Central and Eastern Europe During the 1990s and at the Beginning of the 21st Century. V: Iontsev, V. (ed.), *World in the Mirror of International Migration/Mir v zerkale međunarodnoj migraciji*, Moscow State »Lomonosov« University, Moscow: Max Press, 114–128/130–145. Knjiga vsebuje angleško in rusko verzijo vseh prispevkov.
- Malačič, J. (2004). The Problems of Migration Statistics. V: Donato, C., Nodari, P., Panjek, A. (eds.), *Oltre L'Italia e L'Europa/Beyond Italy and Europe*, Trieste: Università degli Studi di Trieste, 477–480.
- Malačič, J. (2006). *Demografija. Teorija, analiza, metode in modeli*, 6. izdaja, Ekonomska fakulteta, Ljubljana.
- Malačič, J., P. Domadenik in M. Pahor (2006). *Trendi zaposlovanja in ekonomskih migracij na slovenskem trgu dela*. Raziskava RCEF za Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ljubljana (november 2006).
- Privredna kretanja i ekonomska politika* 107/2006, Ekonomski institut Zagreb.
- Ravenstein, E. G. (1889). The Laws of Migration. *Journal of Royal Statistical Society*, 52.
- Savezni zavod za statistiku/Zavod za statistiko Slovenije, *Popisi prebivalstva Jugoslavije 1961, 1971 in 1981*, Beograd in Ljubljana.
- Savezni zavod za statistiku (1980). *Statistički godišnjak Jugoslavije (SGJ)*, Beograd.
- Statistične informacije* (SI) 53/2007, SURS, Ljubljana.
- Statistični letopis Republike Slovenije* (SL) razni letniki, Ljubljana: Zavod za statistiko/Statistični urad Republike Slovenije (SURS).
- Zakon o zaposlovanju tujcev, *Ur. list RS* 33/92.
- Zakon o zaposlovanju in delu tujcev, *Ur. list RS* 66/2000.